

ECONOMIC, SOCIAL AND LEGAL ASPECTS OF ENTERPRISE MANAGEMENT CONTEXT OF THE POLITICAL AND ECONOMIC CRISIS

Scientific editors

Monika Dobska, Ryszard Kamiński

Poznań 2022

**EKONOMICZNE,
SPOŁECZNE I PRAWNE
ASPEKTY ZARZĄDZANIA
PRZEDSIĘBIORSTWAMI
KONTEKST KRYZYSU
POLITYCZNO-GOSPODARCZEGO**

Redakcja naukowa

Monika Dobska, Ryszard Kamiński

Poznań 2022

Economic, social and legal aspects of enterprise management. Context of the political and economic crisis @ Copyright by Monika Dobska, Ryszard Kamiński & Authors,
Poznań 2022

Seria „Studia Ekonomiczne”

Redaktor naukowy serii
prof. UAM dr hab. Ryszard Kamiński

Recenzent naukowy
prof. dr hab. Zdzisław W. Puślecki

Redaktor techniczny
Maciej Mikulewicz

Wydawca
Polskie Towarzystwo Ekonomiczne Oddział w Poznaniu
ul. Piątkowska 122/3
60-649 Poznań
www.pte.poznan.pl
info@pte.poznan.pl

ISBN 978-83-963217-4-9

CONTENTS / SPIS TREŚCI

Introduction	7
Wstęp	9
Monika Dobska, Ryszard Kamiński Organization in the face of change - the strategic role of a manager	11
Інна Вікторівна Ховрак Детермінанти інноваційної діяльності соціально-економічних систем	25
Nataliia Khomiuk Diversification of rural areas development in Ukraine	37
Олег Кузьмак Маркетингові технології як Інструмент забезпечення Розвитку підприємства В умовах ірраціональної Поведінки споживача	53
Olena Kuzmak, Pierpaolo Pontrandolfo Realities of Ukraine towards sustainable development	67
Валерія Лимар Мотивування керівників як необхідна складова підвищення ефективності бізнесу	79
Л.Г. Ліпич, О.А. Хілуха, М.А. Кушнір Тренд свідомого споживання Молодих споживачів в контексті соціальної відповідальності Підприємства та циркулярної Економік	93
Андрій Миколайович Падалка, Віталій Вікторович Бондарчук Особливості використання спеціальних знань в кримінальному провадженні щодо доведення до банкрутства	119
Tetyana Oriekhova, Mykhailo Oriekhov Transformation of MNC's strategic management in the conditions of digitalization: case of the financial sector	131

Nataliia Pavlikha, Olha Korneliuk World experience of circular economy implementation and prospects for Ukraine ...	155
Алла Полянська, Володимир Мартинець Розвиток співпраці як умова реалізації моделі бізнес-екосистеми на прикладі управління енергетичними підприємствами	169
Oksana Polinkevych, Andrii Kolosok Rozwój społecznej odpowiedzialności biznesu na Ukrainie	199
Oksana Polinkevych, Viktor Trynchuk, Jurij Klapkiv Ekonomiczne konsekwencje wojny na Ukrainie dla świata	227
Андрій Вікторович Свінцицькийич, Біла Вікторія Русланівна Можливості «forensic accounting» У протидії фінансуванню дій, Що посягають на основи Національної безпеки	243
Iryna Tsymbaliuk, Nataliia Pavliha, Serhii Tsymbaliuk Organizational and economic mechanism of sustainable development of sports and health sphere in the regions of Ukraine on the basis of inclusive growth	263
Lesya Verbovska Business relocation during the war: the experience of Ukraine	283
Maksym Voichuk Scientific and methodological fundamentals for research of inclusive development in the context of multilevel economic system of mankind	305
Ivanna Zapukhlyak, Victoria Sabadosh The influence of cross-cultural differences on labor culture: theory and practice	319

INTRODUCTION

This monograph presents the results of research conducted by economists and lawyers dealing with enterprise management as the basic link of the economy. The largest group of authors of articles are employees of universities from Ukraine. The dominant share of Ukrainian researchers in this group is not accidental. The main reason for this is the situation in which scientists in Ukraine found themselves in connection with Russia's aggression against this country. The universities in which they operate have been forced to switch to completely different modes of teaching and research. This caused a huge obstacle for the scientific work of the employees of these universities. Under these circumstances, the Poznań branch of the Polish Economic Society launched the idea of helping Ukrainian scientists to conduct their research through the implementation of a joint Polish-Ukrainian research and publishing project entitled *Contemporary problems in managing the economy, with particular emphasis on Ukrainian enterprises*, to which Ukrainian researchers were invited. Project management was entrusted to Prof. UEP dr hab. Monika Dob-ska and Prof. AMU dr. hab. Ryszard Kamiński, who has extensive experience in cooperation with Ukrainian universities and researchers. People who had already cooperated with them and new research partners from 9 Ukrainian universities were invited to implement the project:

1. State Tax University.
2. Volyn National University.
3. Lutsk National Technical University.
4. Donetsk National University.
5. Lviv University of Business and Law.
6. Ukrainian Catholic University.
7. Ukrainian Research Institute of Special Equipment and Forensic Examinations of the Security Service of Ukraine.
8. Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas

9. Taras Shevchenko National University in Lugansk.

Three authors represented Polish universities, ie Economics University in Poznań, Adam Mickiewicz University in Poznań and the University of Łódź. One of the authors is a researcher at Politecnico di Bari in Italy.

This project was carried out in the period from March to August 2022 and ended with the publication of this monograph, which is a report on the conducted research. In total, 18 articles were prepared concerning:

- strictly the problems of the functioning of enterprises (in part they represent a theoretical approach, and in part are an account of the study of the practice of enterprises' operation) and
- Ukrainian economy in macro terms and its international ties.

In addition to economic issues, the issue of legal regulations relating to the economy was raised, which widened the possibility of a better understanding of the socio-political context of economic processes in Ukraine.

The ambition of the authors of all articles is to present and disseminate the results of the research undertaken. Hence, the editors of the monograph would be satisfied if the presented research and the conclusions drawn on its basis were noticed by the community of economists and lawyers both in Ukraine and Poland. The authors also hope that the collection of their works, which is this monograph, will be recognized in academic circles and will be an interesting reading for research staff, doctoral students and students.

We would like to thank Professor Zdzisław Puślecki, who reviewed the monograph in a very thorough and meticulous manner. His comments and observations were taken into account by the authors of individual articles, which certainly increased the substantive level of the entire study.

Monika Dobska, Ryszard Kamiński,
Poznań, August 2022

WSTĘP

Niniejsza monografia prezentuje wyniki badań prowadzonych przez ekonomistów i prawników, zajmujących się zarządzaniem przedsiębiorstwem, jako podstawowym ogniwem gospodarki. Największą grupę autorów artykułów stanowią pracownicy uniwersytetów z Ukrainy. Dominujący udział w tym gronie - badacze ukraińskich nie jest przypadkowy. Głównym powodem tego jest sytuacja, w jakiej znaleźli się naukowcy w Ukrainie w związku z agresją Rosji na ten kraj. Uczelnie, w których funkcjonują zostały zmuszone do przejścia na zupełnie inne tryby pracy dydaktycznej i badawczej. Wywołało to ogromne utrudnienie dla prowadzenia pracy naukowej pracowników tych uniwersytetów. W tych okolicznościach w oddziale poznańskim Polskiego Towarzystwa Ekonomicznego pojawiła się idea pomocy naukowcom ukraińskim w prowadzeniu przez nich pracy badawczej poprzez realizację wspólnego polsko-ukraińskiego projektu badawczo-wydawniczego pt. *Współczesne problemy zarządzania gospodarką, ze szczególnym uwzględnieniem przedsiębiorstw ukraińskich* do którego zostali zaproszeni badacze ukraińscy. Kierownictwo projektu zostało powierzone Prof. UEP dr hab. Monice Dobskiej i Prof. UAM dr. hab. Ryszardowi Kamińskiemu, którzy mają bogate doświadczenie we współpracy z uczelniami i badaczami ukraińskimi. Do realizacji projektu zostały zaproszone osoby już wcześniej z nimi współpracujące oraz nowi partnerzy naukowcy z 9 uczelni ukraińskich:

1. Państwowej Wyższej Szkoły Podatkowej.
2. Wołyńskiego Uniwersytetu Narodowego im. Lesji Ukrainki w Łucku.
3. Łuckiego Narodowego Uniwersytetu Technicznego.
4. Donieckiego Uniwersytetu Narodowego im. Wasyla Stusa.
5. Lwowskiego Uniwersytetu Biznesu i Prawa.
6. Ukraińskiego Uniwersytetu Katolickiego.
7. Ukraińskiego Instytutu Badawczego Sprzętu Specjalnego i Badań Sądowych Służby Bezpieczeństwa Ukrainy.

8. Narodowego Technicznego Uniwersytetu Nafty i Gazu w Iwano-Frankowsku.
9. Ługańskiego Uniwersytetu Narodowego im. Tarasa Szewczenki.

Troje autorów reprezentowało uniwersytety polskie, tj. Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu oraz Uniwersytet Łódzki. Jeden z autorów jest badaczem w Politecnico di Bari we Włoszech.

Projekt ten był realizowany w okresie od marca do sierpnia 2022 r. i zakończył się opublikowaniem niniejszej monografii, która stanowi raport z przeprowadzonych badań. Łącznie przygotowano 18 artykułów, które dotyczą:

- *stricte* problemów funkcjonowania przedsiębiorstw (w części reprezentują one podejście teoretyczne, a w części zaś są relacją z badania praktyki działania przedsiębiorstw) oraz
- gospodarki ukraińskiej w ujęciu makro i jej powiązań międzynarodowych.

Oprócz zagadnień ekonomicznych zostały podjęte kwestie z obszaru regulacji prawnych odnoszących się do gospodarki, co poszerzyło możliwość lepszego zrozumienia społeczno-politycznego kontekstu procesów gospodarczych w Ukrainie.

Ambicją autorów wszystkich artykułów jest ukazanie i rozpowszechnienie wyników podjętych badań naukowych. Stąd redaktorzy monografii z satysfakcją przyjęliby sytuację, gdyby zaprezentowane badania i wyciągnięte na ich podstawie wnioski były zauważone przez środowisko ekonomistów i prawników zarówno w Ukrainie jak i w Polsce. Autorzy liczą również na to, że zbiór ich prac, jakim jest niniejsza monografia znajdzie uznanie w kręgach akademickich i będzie ciekawą lekturą dla kadry naukowej, doktorantów i studentów.

Pragniemy podziękować Panu Profesorowi Zdzisławowi Puśleckiemu, który zrecenzował monografię w sposób bardzo wnikliwy i skrupulatny. Jego uwagi i spostrzeżenia zostały uwzględnione przez autorów poszczególnych artykułów, co z pewnością wpłynęło na podwyższenie poziomu merytorycznego całości opracowania.

Monika Dobska, Ryszard Kamiński,
Poznań, sierpień 2022 r.

ROZWÓJ SPOŁECZNEJ ODPOWIEDZALNOŚCI BIZNESU NA UKRAINIE

Oksana Polinkevych¹, Andrii Kolosok²

Abstract

The authors consider the issue of social responsibility of business and its compliance with European practice. The legal regulation of joint stock companies in Ukraine is outlined, the disadvantages and advantages of the existence of joint stock companies in Ukraine are identified. The analysis of non-financial reporting of joint-stock companies in Ukraine is carried out, the activity of Ukrainian enterprises is characterized.

Keywords: social responsibility, non-financial sector, joint-stock companies, securities market, Volyn.

1. Wstęp

W dzisiejszych czasach rośnie znaczenie działań w zakresie społecznej odpowiedzialności biznesu, bezpieczeństwa i ochrony środowiska naturalnego. Odpowiedzialność społeczna w kontekście biznesu oznacza, że firma działa, aby osiągnąć swoje cele finansowe, ale dodatkowo nastawiona jest na pomoc społeczeństwu.

---

¹ Profesor Katedry Turystyki i Biznesu Hotelarsko-Restauracyjnego, Techniczny Uniwersytet Narodowy w Łucku.

² Andrii Kolosok, Волинський Національний Університет імені Лесі України, Wołyński Narodowy Uniwersytet im. Łesi Ukrainki, Lesya Ukrainka Volyn National University.

Oznacza to, że firma odpowiedzialna społecznie nie powinna działać wyłącznie w celu maksymalizacji zysku, ale powinna podejmować decyzje i działania, które są akceptowalne z punktu widzenia celów i wartości społeczeństwa. Celem niniejszej pracy jest ukazanie poglądów na temat społecznej odpowiedzialności na Ukrainie i doświadczeń praktycznych w tej mierze.

W opracowaniu podjęto próbę: 1) określenia istoty społecznej odpowiedzialności biznesu w na gruncie ukraińskim; 2) ukazania struktury raportu o odpowiedzialności społecznej przygotowywanego przez biznes na Ukrainie; 3) zarysowania regulacji prawnych odpowiedzialności społecznej na Ukrainie; 4) wskazania pozytywnych i negatywnych aspektów funkcjonowania spółek akcyjnych na Ukrainie; 5) prezentacji praktyki w zakresie odpowiedzialnego społecznie postępowania przedsiębiorstw ukraińskich. W procesie badawczym zastosowano metody krytycznej analizy źródeł literackich, analizy, syntezy i porównania.

2. Teoretyczne podejście do rozumienia odpowiedzialności społecznej biznesu w Ukrainie

Społeczna odpowiedzialność w ukraińskim społeczeństwie rozprzestrzenia się na wszystkie sfery gospodarki narodowej. Nie można jednak wprost przenieść ogólnie przyjętych zasad światowej praktyki społecznej odpowiedzialności na ukraińską gospodarkę. Ukraina jest bowiem relatywnie dużym krajem o znacznym potencjale gospodarczym, który ma swoją specyfikę kulturową, wielowiekowe zakorzenie historyczne, swoje własne interesy na międzynarodowym rynku produktów oraz od lat jest w stanie wojny z Rosją.

Z uwagi na to wdrożenie społecznie odpowiedzialnego podejścia w realiach ukraińskiej gospodarki powinno odbywać się z uwzględnieniem interesów społeczności, poziomu dochodów pracowników, specyfiki ustawodawstwa krajowego oraz zdolności finansowej producentów, którzy chcą pozycjonować się jako przedsiębiorstwa zorientowane społecznie.

Koncepcja odpowiedzialności społecznej przeszła wiele etapów rozwoju: od filantropii, filantropii strategicznej, poprzez inwestycje społeczne, marketing społeczny i etyczny. Społeczna odpowiedzialność biznesu (ang. Corporate Social Responsibility – CSR) to strategia zarządzania, zgodnie z którą przedsiębiorstwa

w swoich działaniach dobrowolnie uwzględniają interesy społeczne, aspekty środowiskowe, czy relacje z różnymi grupami interesariuszy, w szczególności z pracownikami. Bycie społecznie odpowiedzialnym oznacza inwestowanie w zasoby ludzkie, w ochronę środowiska, relacje z otoczeniem firmy i informowanie o tych działaniach, co przyczynia się do wzrostu konkurencyjności przedsiębiorstwa i kształtowania warunków dla zrównoważonego rozwoju społecznego i ekonomicznego. Pojęcie „społecznej odpowiedzialności biznesu” zostało sformułowane m. in. przez M. Friedmana, który stwierdził, że termin ten należy rozumieć jako działania przedsiębiorstwa zmierzające do wywiązania się z roszczenia, które jest realizowane w ramach obowiązujących przepisów i na warunkach uczciwej konkurencji³. Interesująca jest definicja sformułowana przez P. F. Druckera, który odpowiedzialność społeczną rozumiał jako „oswajanie smoka”, to znaczy przekształcenie problemów społecznych w korzyść ekonomiczną, w produkcji, w kwalifikacje personelu i wreszcie w dobrobyt społeczeństwa⁴. Z kolei G. R. Bowen stwierdził, że społeczna odpowiedzialność biznesu polega na wdrażaniu takich polityk, podejmowaniu takich decyzji, które mogą być przydatne i pożądane dla społeczności⁵.

Zgodnie z międzynarodową normą ISO 26000 odpowiedzialność społeczna jest „odpowiedzialnością przedsiębiorstwa za wpływ jego produkcji i działalności gospodarczej na społeczeństwo i środowisko poprzez przejrzyste i etyczne zachowania, które promują zrównoważony rozwój, poprawę zdrowia i dobrobytu w społeczeństwie”⁶.

Naukowcy różnie interpretują istotę odpowiedzialności wobec społeczeństwa. Niektórzy uważają ją za element społecznej odpowiedzialności biznesu, podczas gdy inni twierdzą, że społeczna odpowiedzialność biznesu wyszła z odpowiedzialności ekologicznej (patrz tabela 1).

---

³ Friedman M., *The Social Responsibility of Business is to Increase its Profits*. „The New York Times Magazine”, 13 September, 1970. <http://umich.edu/~thecore/doc/Friedman.pdf> [dostęp: 23.10.2018]

⁴ Drucker P. F., *The new meaning of corporate social responsibility*, “California Management Review”, 1984, 26(2), P. 62

⁵ Bowen H. R., *Social Responsibilities of the Businessman*. N.Y. : Haper & Row, 1953. p. 6

⁶ ISO/FDIS 26000 «Guidance on social responsibility». 12.09.2010, <http://www.csr-eu-jm.com.ua/files/ISO26000.pdf> [dostęp: 23.01.2019]

Tabela 1. Istota koncepcji „społecznej odpowiedzialności biznesu” na Ukrainie

Autor	Definicja pojęcia „społeczna odpowiedzialność biznesu” na Ukrainie
Bowen H. R. ⁷	polega na wdrażaniu takich polityk, podejmowaniu takich decyzji lub spełnianiu kryteriów behawioralnych, które mogą być przydatne i pożądane dla społeczeństwa
Friedman M. ⁸	działania przedsiębiorstwa, które są prowadzone w granicach obowiązujących przepisów i na warunkach uczciwej konkurencji.
Vodnytska N. V. ⁹	dobrowolne zobowiązanie właściciela lub kierownika firmy do zapewnienia pracownikom gwarancji socjalnych i dodatkowych korzyści dla wszystkich zainteresowanych stron
Berezina O. Yu. ¹⁰	podmiot społeczno-gospodarczy, w którym korporacja i jej interesariusze współdziałają w celu zmniejszenia strat transakcyjnych, rozwiązania konfliktów interesów i zwiększenia konkurencyjności korporacji za pomocą narzędzi takich jak inwestycje społeczne, sprawozdawczość społeczna, partnerstwo społeczne, polityka dywidendowa i komunikacja korporacyjna.
Hrystyna L. A. ¹¹	działalność wolontariacka, która wykracza poza prawne wymagania dotyczące prowadzenia przedsiębiorstwa i obejmuje aspekty środowiskowe, społeczne, pracownicze i ekonomiczne, odpowiedzialności za środowisko, społeczeństwo, społeczności lokalne, pracowników, dostawców, konsumentów i inwestorów.
Voronchak I. O. ¹²	system wartości i zasad rządzących gospodarką regionu, który opiera się na świadomym rozważeniu wymagań biznesowych, przepisów i interesów regionalnych w kierunkach gospodarczych, środowiskowych, pracy, konsumenckich, filantropijnych w celu zapewnienia rozwoju regionalnego i sprzyjających warunków do prowadzenia działalności gospodarczej w regionie.
Zelenko O. O. ¹³	wkład firmy w rozwój społeczno-gospodarczy społeczeństwa, która może mieścić się w minimalnych limitach określonych w ustawodawstwie danego kraju lub znacznie je przekroczyć.

⁷ Bowen H. R., *Social Responsibilities of the Businessman*. N.Y. : Haper & Row, 1953. 284 p.

⁸ Friedman M., *The Social Responsibility of Business is to Increase its Profits*. „The New York Times Magazine”, 13 September, 1970. <http://umich.edu/~thecore/doc/Friedman.pdf> [dostęp: 23.10.2018]

⁹ Vodnytska N.V., *Zarządzanie sferą pracy przedsiębiorstwa przemysłowego z uwzględnieniem społecznej odpowiedzialności biznesu: dis. ... Cand. ek. Nauka: 08.00.04*. Charków, 2008. 308 s.

¹⁰ Berezina O.Y. *Społeczna odpowiedzialność korporacji w systemie stosunków społecznych i stosunków pracy: dis. ... Cand. ek. Nauka: 08.00.07*. Charków, 2011. 292 s.

¹¹ Hrystyna L.A., *Mechanizm kształtowania się społecznej odpowiedzialności biznesu w zarządzaniu przedsiębiorstwem: dis. ... Cand. ek. Nauka: 08.00.04*. Chmielnicki, 2009. 225 s.

¹² Voronchak I.O., *Kształtowanie regionalnej polityki społecznej odpowiedzialności biznesu: dis. ... Cand. ek. Nauka: 08.00.05*. Łuck, 2015. 232 s.

¹³ Zelenko O.O., *Teoretyczne i metodyczne podstawy kształtowania strategii społecznej odpowiedzialności przedsiębiorstwa: dis. ... Cand. ek. Nauka: 08.00.07*. Ługańsk, 2012. 233 s.

Autor	Definicja pojęcia „społeczna odpowiedzialność biznesu” na Ukrainie
Konovalenko A. S. ¹⁴	system dobrowolnych środków regulowanych przez państwo wykorzystywanych w celu poprawy wpływu procesów biznesowych na społeczeństwo.
Volynets U. A. ¹⁵	uniwersalny sposób interakcji między podmiotami gospodarczymi (społeczeństwo, państwo, biznes), pozwala ocenić wyniki ich działań na rzecz rozwoju społecznego.
Tsaryk I. ¹⁶	złożony system wielofunkcyjny, który ma elementy historyczne, społeczno-gospodarcze, religijne, polityczne i środowiskowe, jest etyczny i pociąga za sobą znaczące transakcje finansowe na poziomie makro i mikroekonomicznym.
Kolosok A. M. ¹⁷	wkład przedsiębiorstwa w rozwój społeczno-gospodarczy jego pracowników, społeczności lokalnej, regionu lub społeczeństwa jako całości, który może być w granicach lub znacznie poniżej ustawowego minimum, aby podnieść prestiż swojej działalności w oczach opinii publicznej i osiągnąć ukryte cele gospodarcze
Polinkevych O., Kamiński R., Kolosok A. ^{18, 19}	koncepcja zarządzania, w ramach której firmy integrują kwestie społeczne i środowiskowe w swoich działaniach biznesowych i wchodzi w interakcję z interesariuszami.
Khovrak I., Polinkevych O., Trynchuk V. ²⁰	różne interpretacje koncepcji „odpowiedzialność społeczna” generowane są przez różnice w rozwoju historycznym, kulturowym, politycznym i społecznym różnych krajów świata, znaczne różnice geograficzne w sferach przejawów, przedmiotów, tematów i wydarzeń

Źródło: Opracowanie własne.

¹⁴ Konovalenko A.S., Oszacowanie poziomu społecznej odpowiedzialności małego i średniego biznesu: dis. ... Cand. ek. Nauka: 08.00.04. Donieck, 2010. 252 s.

¹⁵ Volynets U.A., Ekonomiczne zasady regulacji społecznie odpowiedzialnej działalności podmiotów gospodarki na Ukrainie: dis. ... Cand. ek. Nauka: 08.00.03. Równe, 2016. 187 s.

¹⁶ Tsaryk I.M., Narzędzia regulacyjne wzmocnienia społecznej odpowiedzialności biznesu w gospodarce narodowej: dis. ... Cand. ek. Nauka: 08.00.03. Czernihów, 2011. 243 s.

¹⁷ Kolosok A.M., Kryteria oceny społecznej odpowiedzialności biznesu, „Biuletyn Naukowy Wołyńskiego Uniwersytetu Państwowego im. Lesji Ukrainki”, 2013, 5 (254), s.78-82.

¹⁸ Polinkevych O., Kamiński R., Kolosok A. Metody pomiaru wyników realizacji koncepcji społecznie odpowiedzialnego biznesu [w:] Społeczna odpowiedzialność przedsiębiorstw jako przedmiot sprawozdawczości niefinansowej w świetle regulacji prawnych i doświadczeń praktycznych w Polsce i na Ukrainie, red. naukowa R. Kamiński, Poznań: PTE, 2020. S. 78–86

¹⁹ Polinkevych O., Kamiński R. Społeczna odpowiedzialność przedsiębiorstw na Ukrainie [w:] Społeczna odpowiedzialność przedsiębiorstw jako przedmiot sprawozdawczości niefinansowej w świetle regulacji prawnych i doświadczeń praktycznych w Polsce i na Ukrainie, Red. naukowa R. Kamiński, Poznań: PTE, 2020. s. 166–172

²⁰ Khovrak I., Polinkevych O., Trynchuk V., Management of financial institutions on the basis of corporate social responsibility as a driver of sustainable development, Conference Proceedings VIII International Scientific Conference “Determinants of Regional Development”, Pila 21-22 October 2021, n. 2, p. 246-264, doi: <https://doi.org/10.14595/CP/02/015>.

Jak widać społeczna odpowiedzialność biznesu nie ma jednoznacznej definicji ani w literaturze przedmiotu, ani w działalności praktycznej. Można zauważyć znaczące różnice nie tylko definicji CSR, ale także jej modeli i innych konstytutywnych aspektów teoretycznych. Wyróżnić można trzy różne podejścia autorów do koncepcji społecznej odpowiedzialności biznesu²¹:

- CSR jako element dodatkowy;
- CSR jako element Public Relations;
- CSR jako filantropia.

Zdaniem zwolenników pierwszej koncepcji podstawowym celem działalności przedsiębiorstwa jest maksymalizacja jego wyników ekonomicznych. W tworzeniu strategii nie uwzględnia się konieczności stosowania praktyk społecznie odpowiedzialnych, które mogłyby prowadzić do poważnych strat finansowych. Promotorem takiej definicji CSR jest definicja M. Friedmana.

Innym podejściem do zagadnienia społecznej odpowiedzialności biznesu jest przedstawienie jej jako instrumentu komunikacji marketingowej, który służy do kreowania, podtrzymywania i utrwalania wzajemnie korzystnych stosunków pomiędzy przedsiębiorstwem oraz daną grupą odbiorców. Odmiennie do pierwszej koncepcji, w tym przypadku cel przedsiębiorstwa rozumiany jest nie tylko jako przynoszenie zysku, ale jako prowadzenie działań w interesie społecznym. Zakłada się tutaj działania społecznie odpowiedzialne, jednocześnie oczekując zwrotu kosztów poniesionych w ramach realizowania CSR i w rezultacie zysków. Przedstawiciele tego poglądu wskazują na korzyści zarówno wizerunkowe, jak i finansowe²².

Ostatnia koncepcja prezentuje społeczną odpowiedzialność w szerszym ujęciu. Działania społecznie odpowiedzialne podejmowane są bezinteresownie. CSR traktuje się jako potrzebę serca i społeczny obowiązek²³.

---

²¹ Zboroń H., *Dyskurs o społecznej odpowiedzialności ekonomistów (z kryzysem w tle)*, [w:] Pisz Z., Rojek-Nowosielska M. (red.), *Społeczna odpowiedzialność organizacji. Polityczna poprawność czy obywatelska postawa?*, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, Wrocław, 2011, s. 32-34

²² Stefańska M., *CSR a wartość przedsiębiorstwa*, [w:] Pisz Z., Rojek-Nowosielska M. (red.), *Społeczna odpowiedzialność organizacji. Polityczna poprawność czy obywatelska postawa?*, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, Wrocław, 2011, s. 303.

²³ Stefańska M., *CSR a wartość przedsiębiorstwa*, [w:] Pisz Z., Rojek-Nowosielska M. (red.), *Wy dawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, Wrocław, 2011, s. 303.*

Podsumowując, społeczna odpowiedzialność biznesu to świadome podejmowanie działań w kwestiach społecznych i środowiskowych, które wykraczają poza statutową działalność danego podmiotu. Przedsiębiorstwa powinny gospodarować swoimi zasobami w sposób jak najbardziej efektywny i dążyć do zwiększania swojej wartości. CSR w obszarze ekonomicznym polega również na podejmowaniu działań innowacyjnych oraz umacnianiu pozycji względem konkurencji.

Autorzy niniejszego artykułu stworzyli własną wizję istoty społecznej odpowiedzialności biznesu, a mianowicie, iż jest to wkład przedsiębiorstwa w rozwój społeczno-ekonomiczny jego pracowników, społeczności lokalnej, regionu lub całego społeczeństwa, który może przekraczać prawne minimum, aby podnieść prestiż ich działalności w opinii publicznej i osiągnięcie ukrytych celów ekonomicznych.

Można wyróżnić wiele funkcji społecznej odpowiedzialności biznesu, takich jak:

1. Funkcja kulturowa - ujawnia wpływ odpowiedzialności społecznej na kulturę korporacyjną przedsiębiorstwa, tworzy system wartości dla pracowników, konsumentów, partnerów, inwestorów i innych interesariuszy, który określa poziom etyczny przedsiębiorstwa, odzwierciedla społeczną dojrzałość gospodarki narodowej jako całości. Ta funkcja społecznej odpowiedzialności biznesu odzwierciedla nie tylko element kulturowy, ale także społeczno-ekonomiczny, ponieważ zmieniając system wartości, wpływa na jego kształtowanie i zmienia priorytety stosunków społecznych i pracowniczych.
2. Funkcja komunikacyjna - polega na nawiązaniu bliskiej interakcji biznesu z organizacjami pozarządowymi, organami samorządowymi, społecznością lokalną, konsumentami, dostawcami, zatrudnionymi pracownikami w celu budowania przyjaznych partnerstw opartych na wzajemnym zaufaniu. Takie podejście pozwala firmie nawiązać relacje z otoczeniem gospodarczym, w którym działa, zminimalizować skutki potencjalnego ryzyka i osiągnąć wpływ ekonomiczny.
3. Funkcja informacyjna - pokazuje otwartość i przejrzystość przedsiębiorstwa. W przypadku każdej firmy, która uważa się za społecznie odpowiedzialną, niezwykle ważne jest, aby przekazać społeczeństwu wyniki jej działalności filantropijnej. W tym celu przygotowywana i publikowana jest coroczna sprawozdawczość społeczna, która w swej istocie często jest ukrytą reklamą i promuje wejście firmy na rynki międzynarodowe.
4. Funkcja motywacyjna - wpływa na zachowanie interesariuszy w określonym środowisku biznesowym. Pojawia się na poziomie mikro przedsiębiorstw

w kształtowaniu relacji między pracodawcą a pracownikami oraz na poziomie makro w interakcji z zewnętrznymi kontrahentami. W pierwszym przypadku funkcja ta zwiększa wydajność pracowników. W drugim stymuluje popyt na produkty firmy, zapewnia długoterminową współpracę z władzami publicznymi, co znajduje odzwierciedlenie w uzyskaniu pewnych preferencji skutkujących zwiększeniem efektu ekonomicznego.

5. Funkcja społeczna - charakteryzuje wyniki społecznie odpowiedzialnych działań przedsiębiorstwa, które przejawiają się w poprawie samopoczucia pracowników poprzez zapewnienie dodatkowych korzyści materialnych i społecznych (system informacji zwrotnej, nieodpłatne szkolenie, badania lekarskie i pomoc w leczeniu, transport urzędowy itp.), a także rozwój lokalnej infrastruktury (przedszkola, place zabaw, oświetlenie nocne, sprzątanie terenu itp.).

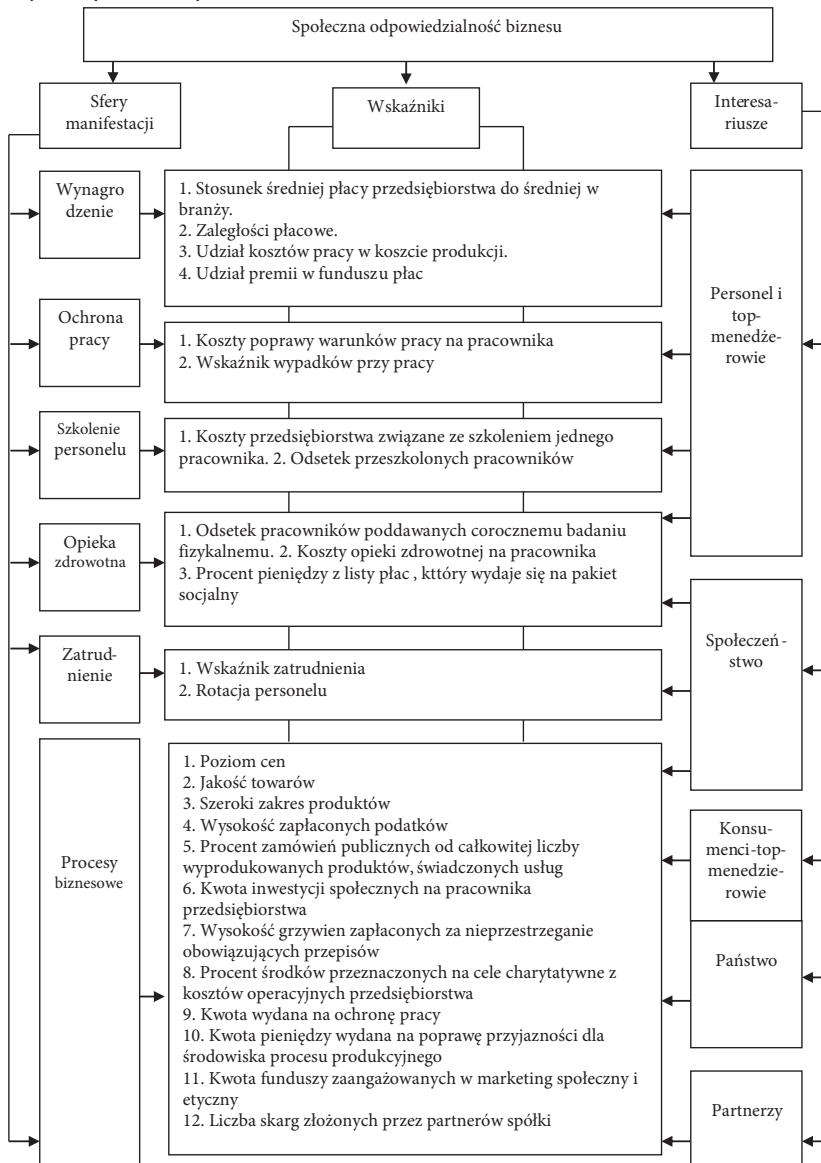
6. Funkcja ekonomiczna - koncentruje synergiczny efekt współpracy zainteresowanych stron. W szczególności na poziomie przedsiębiorstwa zapewnia dodatkowe zyski ze wzrostu sprzedaży produktów, promuje tworzenie wartości firmy, poprzez poprawę reputacji biznesowej i wizerunku. Na poziomie krajowym wzmacnia system gospodarczy kraju, zwiększając produkt narodowy brutto i zmniejszając napięcia społeczne. Ta funkcja jest niezbędna i odzwierciedla ostateczny cel społecznej odpowiedzialności biznesu.

Kryterium oceny sukcesu firmy i jej orientacji społecznej jest publikacja raportu społecznego charakteryzującego osiągnięcia i inicjatywy w tym kierunku. Raport ten zawiera wskaźniki efektywności społecznej odpowiedzialności biznesu. Są one ujmowane w dwóch blokach:

- a) przejawów (wynagrodzenie, szkolenie personelu, bezpieczeństwo pracy, zatrudnienie, opieka zdrowotna, biznes),
- b) grup interesariuszu (personel i kierownictwo, społeczeństwo, konsumenci, państwo, partnerzy).

Wskaźniki wynagrodzenia: stosunek średniej płacy przedsiębiorstwa do średniej w branży, zaległości płacowe, proporcja kosztów pracy w koszcie produkcji, udział premii w liście płac i wskaźniki ochrony pracy: koszt poprawy warunków pracy na pracownika, czynnik szkody przemysłowej, szkolenie personelu, koszty przedsiębiorstwa na szkolenie jednego pracownika, odsetek przeszkolonych pracowników zależy od kierowników wyższego szczebla i ma bezpośredni wpływ na personel.

Rys. 1. Klasyfikacja wskaźników wydajności społecznej odpowiedzialności biznesu i ich wzajemnych relacji na Ukrainie.

Źródło: Polinkevych O., Kamiński R., Kolosok A. *Metody pomiaru wyników realizacji koncepcji społecznie odpowiedzialnego biznesu* [w:] *Społeczna odpowiedzialność przedsiębiorstw jako przedmiot sprawozdawczości niefinansowej w świetle regulacji prawnych i doświadczeń praktycznych w Polsce i na Ukrainie*, red. naukowa R. Kamiński, Poznań: PTE, 2020. S. 78–86; Kolosok A.M., *Kryteria oceny społecznej odpowiedzialności biznesu*, „Biuletyn Naukowy Wołyńskiego Uniwersytetu Państwowego im. Lesji Ukrainki”, 2013, 5 (254), s. 78-82.

Wskaźniki zdrowotne: odsetek pracowników poddawanych corocznym badaniom lekarskim, koszty opieki zdrowotnej na pracownika, wydatki na pakiet socjalny. Wskaźniki są powiązane i wpływają zarówno na pracowników i społeczeństwo.

Wskaźniki charakteryzujące proces biznesowy: poziom cen; jakość towarów; szerokość asortymentu, kwota zapłaconych podatków, odsetek zamówień publicznych w całkowitej liczbie wyprodukowanych produktów, świadczonych usług, kwota inwestycji społecznych na pracownika, wysokość kar zapłaconych za nieprzestrzeganie obowiązujących przepisów, udział środków przeznaczonych na cele charytatywne w kosztach operacyjnych przedsiębiorstwa, kwota wydana na ochronę pracy, kwota wydana na zmniejszenie wpływu procesu produkcyjnego na środowisko, kwota funduszy zaangażowanych w marketing społeczny i etyczny, liczba skarg składanych przez partnerów firmy. Wskaźniki te ukazuje rys. 1.

Na Ukrainie odpowiedzialność społeczna przeważnie jest postrzegana jako narzędzie reklamowe. Przedsiębiorstwa nie mają obowiązku sporządzania sprawozdań niefinansowych. Raporty na Ukrainie mają różne tytuły: raport stałego rozwoju, raport korporatywnej socjalnej odpowiedzialności przedsiębiorstw, raport społeczny, raport korporacyjny, raport zrównoważonego rozwoju. Struktura raportu społecznie odpowiedzialnych przedsiębiorstw na Ukrainie zawiera ukazana jest w tabeli 2.

Tabela 2. Struktura raportu wybranych przedsiębiorstw odpowiedzialnych społecznie w Ukrainie

Przedsiębiorstwo	Struktura raportu
1+1 media group of companies ²⁴	Wartości. Struktura firmy. Osiągnięcia. Udostępnianie telewizji. Zaangażowanie interesariuszy. Zasadnicze kwestie raportu. Zrównoważony rozwój. Odpowiedzialna treść. Rozwój pracowników. Edukacja młodzieży. Odpowiedzialność za środowisko. Poprawa zdrowia. Szacunek dla praw autorskich. Dbamy o Ukrainę. Kontakty
Lifecell ²⁵	Firma (reputacja na rynku, wyniki pracy, zmiany w raportowanym okresie, misja i wartości, zespół zarządzający, odpowiedzialne podejście), ekonomia (odpowiedzialna aktywność na rynku, innowacyjne produkty i usługi, rozwiązania biznesowe, partnerstwo społeczne), społeczeństwo (troska o personel, równość praw, bezpieczne warunki pracy i gwarancje społeczne, rozwój pracowników, komunikacja wewnętrzna, obsługa klienta, dialog z abonentami, rozwój społeczności, inwestycje społeczne i charytatywne, rozwój edukacji technologicznej), środowisko (zmiany klimatu i efektywność energetyczna, praktyki ekologiczne w biurach firmy)

Przedsiębiorstwo	Struktura raportu
Kyivstar ²⁶	Raport korporacyjny, obsługa klienta, poprawa taryf i usług, inicjatywy społeczne (wskaźnik przejrzystości, strategia edukacyjna, projekt „wnieś swój wkład”, olimpiada geograficzna, festiwal szorowania, program studencki, projekty startupowe, wsparcie dla młodych specjalistów, sponsoring sportowy, organizacja charytatywna)
Nowa poczta ²⁷	O firmie (misja, struktura biznesowa, główne wydarzenia, nasze usługi, nasz zespół, dbałość o platformę, jakość procesów, relacje z interesariuszami), perspektywy zrównoważonego rozwoju (poczta humanitarna, wydarzenia bieżące, szkoła biznesu, CRUTO Nowa poczta, inne projekty społeczne zgodność ze standardem GRI i globalnymi celami zrównoważonego rozwoju OON)

Źródło: Opracowanie własne.

3. Regulacje prawne spółek akcyjnych na Ukrainie. Zalety i wady tej formy prawnej przedsiębiorstw

Na Ukrainie sektor korporacyjny powstaje głównie w wyniku redystrybucji własności państwowej i procedury prywatyzacyjnej. We współczesnej Ukrainie spółki akcyjne powstały po raz pierwszy w 1988 r., czyli podczas prób utworzenia spółek akcyjnych w sektorze publicznym ZSRR. Próba ta została podjęta poprzez mechanizm emisji akcji przedsiębiorstw, ustalony uchwałą Rady Ministrów „Przedsiębiorstwa i organizacje – emitenci papierów wartościowych” z 15 października 1988 r. № 1195²⁸. Podstawą prawną rozwoju spółek akcyjnych na Ukrainie była Ustawa z 19 września 1991 r. „O spółkach gospodarczych”²⁹, w której zdefiniowano spółkę akcyjną jako niezależną formę działalności, w której ustalono prawne podstawy jej utworzenia i działania.

²⁴ 1+1 media group of companies, <https://media.1plus1.ua/ua/csr/employees> [dostęp: 23.10.2019]

²⁵ Lifecell, https://www.lifecell.ua/uk/pro_lifecell/sotsialna-vidpovidalnist/sotsialna-zvitnist. [dostęp: 20.11.2019]

²⁶ Kyivstar, <https://kyivstar.ua/uk/about/about/partners>. [dostęp: 14.10.2019]

²⁷ Nowa poczta, [https://novaposhta.ua/uploads/misc/doc/Nova%20Poshta%20CSR%20report%202017%20\(web\).pdf](https://novaposhta.ua/uploads/misc/doc/Nova%20Poshta%20CSR%20report%202017%20(web).pdf) [dostęp: 14.05.2019]

²⁸ Leos O., Degermendzhi D., Khazakh A., *Publiczne spółki akcyjne: problemy rozwoju i zarządzania*, „Administracja publiczna: doskonalenie i rozwój”, 2012, nr 4, http://nbuv.gov.ua/UJRN/Duur_2012_4_5 [dostęp: 11.09.2018]

²⁹ O spółkach gospodarczych: Ustawa Ukrainy z dnia 19 września 1991 r. № 1576-12, <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/1576-12> [dostęp: 11.09.2018]

Podczas tworzenia pierwszych spółek akcyjnych w latach 90. przepisy dotyczące nieruchomości i spółek handlowych były regulowane przez ustawę „O ukraińskiej giełdzie papierów wartościowych i giełdzie”, która weszła w życie w 1991 r. W rzeczywistości dokument ten stanowił podstawę prawną towarzyszącą działalności spółek akcyjnych.

Należy zauważyć, że ruch akcjonariuszy otrzymał znaczący impuls rozwojowy w okresie przyjmowania ustawy z dnia 4 marca 1992 r. „O prywatyzacji własności państwowej”, która wyraźnie regulowała proces sprzedaży akcji otwartych spółek akcyjnych, który został zdefiniowany jako jeden z kluczowych sposobów prywatyzacji i stał się znaczącym katalizatorem w rozwoju tego procesu. Działalność spółek z ograniczoną odpowiedzialnością i spółek z dodatkową odpowiedzialnością reguluje Ustawa o spółkach z ograniczoną odpowiedzialnością i spółkach z dodatkową odpowiedzialnością z dnia 06.02.2018 roku № 2275-VIII³⁰.

Znaczącym krokiem w sektorze przedsiębiorstw było przyjęcie ukraińskiej ustawy „O spółkach akcyjnych” z 17 września 2008 r.³¹, która weszła w życie 29 kwietnia 2009 r. i stała się impulsem do rozwoju spółek akcyjnych. Dokument koncentrował się na dwóch głównych zadaniach, takich jak ułatwienie rozwoju nowych terenów inwestycyjnych i poprawa ładu korporacyjnego. Ustawa miała zachęcać do rozwoju rynku akcji, zwiększać poziom ochrony praw akcjonariuszy (zwłaszcza akcjonariuszy mniejszościowych), które od dawna są naruszane na Ukrainie. Główne pozytywne aspekty nowego ustawodawstwa znalazły odzwierciedlenie we wzmocnieniu ochrony praw akcjonariuszy, braku możliwości erozji udziałów, wprowadzeniu mechanizmu ich umorzenia według wartości rynkowej. Istotną zaletą dla inwestorów instytucjonalnych było wprowadzenie mechanizmu ujawniania informacji przez spółkę akcyjną.

Należy zauważyć, że spółki akcyjne, oprócz Ustawy „O spółkach akcyjnych”, muszą kierować się przepisami Kodeksu handlowego Ukrainy, Kodeksu cywilnego Ukrainy, Ustawy „W sprawie krajowego systemu depozytowego i cech elektronicznego obrotu papierami wartościowymi na Ukrainie”, Ustawy „O papierach wartościowych oraz giełdzie papierów wartościowych”, Ustawy „W sprawie zarządzania obiektami własności państwowej” oraz Ustawy „W sprawie regulacji państwowych rynków papierów wartościowych na Ukrainie”.

---

³⁰ O spółkach z ograniczoną odpowiedzialnością i spółkach z dodatkową odpowiedzialnością: Ustawa Ukrainy z dnia 06.02.2018 r. № 2275-VIII, <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2275-19#n386> [dostęp: 11.09.2019]

³¹ O spółkach akcyjnych: Ustawa Ukrainy z dnia 17 września 2008 r. № 514-VI. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/514-17> [dostęp: 21.09.2019]

Spółki akcyjne są aktualnie powszechną formą organizacji przedsiębiorstw. Wynika to z głównych korzyści ekonomicznych tej formy prawnej, takich jak³²:

- gromadzenie dużych sum pieniędzy poprzez sprzedaż akcji, szybkie przeniesienie własności;
- akcjonariusze są odpowiedzialni za wypełnianie swoich obowiązków;
- wykorzystanie środków ze sprzedaży akcji na potrzeby korporacji;
- wysoka płynność papierów wartościowych;
- ujawnienie informacji publicznej, co służy zwiększaniu poziomu atrakcyjności inwestycyjnej firm;
- zapewnianie strategicznego podejścia do długoterminowego planowania korporacji;
- nieograniczone podwyższenie kapitału, wielkości i zakresu działalności spółki akcyjnej;
- publiczny charakter działalności gospodarczej;
- łatwa zmiana właściciela papierów wartościowych poprzez sprzedaż na giełdzie bez naruszenia zasady uczciwości korporacyjnej.

Główne wady ekonomiczne wspólnej działalności gospodarczej obejmują³³:

- dodatkowe koszty ogólne związane z odbyciem walnego zgromadzenia akcjonariuszy, przygotowaniem raportów i ustaleniem wypłaty dywidendy;
- występowanie sytuacji konfliktowych między uczestnikami relacji korporacyjnych;
- pojawienie się złożoności zarządzania;
- spadek tempa rozwoju spółki przy znacznych wypłatach dywidendy, co może doprowadzić do niewyplacalności;
- potrzeba ustanowienia kontroli akcjonariuszy nad działaniami kierownictwa, co może prowadzić do ograniczenia inicjatywy kierownictwa i szybkości zarządzania.

Spółki akcyjne zostały rozpowszechnione w prawie wszystkich sektorach gospodarki ukraińskiej. Liczbę spółek akcyjnych na Ukrainie prezentują dane w tabeli 3.

---

³² Blyzniuk O., Sidorova T., Zubov V., Współczesne tendencje rozwoju spółek akcyjnych na Ukrainie, „Strategia gospodarcza i perspektywy handlu i usług”, 2013, Vip. 1 (1), s. 155–163, http://nbuv.gov.ua/UJRN/esprstp_2013_1%281%29__24 [dostęp: 15.10.2019]

³³ Ivanova A.S., Kovtun S.V., Pigul N.G., *Cechy powstawania i rozwoju spółek akcyjnych na Ukrainie*, „Gospodarka i społeczeństwo”, 2017, Wydanie 10, s. 256–261

Tabela 3. Liczba spółek akcyjnych na Ukrainie w latach 1997-2022

Wyszczególnienie	1997	2001	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Liczba spółek akcyjnych	30922	34942	30169	28748	26568	24912	23178	15630
Liczba przedsiębiorstw	615686	834886	1258513	1294641	1323807	1369348	1328015	1117054
Udział spółek akcyjnych w sektorze przedsiębiorstw	5,02	4,19	2,40	2,22	2,01	1,82	1,75	1,40
Wyszczególnienie	2016	2017	2018	2019	2020	2021	01.2022	Odchylenie, +/-
Liczba spółek akcyjnych	15266	14763	14355	14310	13844	13660	7201	-23721
Liczba przedsiębiorstw	1179553	1230155	1293666	1298435	1361632	1433833	1437009	-2052695
Udział spółek akcyjnych w sektorze przedsiębiorstw	1,29	1,20	1,11	1,10	1,02	0,95	0,5	-4,52

Źródło: opracowano na podstawie danych Urzędu Statystycznego Ukrainy <http://www.ukrstat.gov.ua>.

Z tabeli wynika, że liczba spółek akcyjnych na początku 2022 r. zmniejszyła się o 23 721 spółek akcyjnych w porównaniu z 1997 r., a ich udział w ogólnej liczbie przedsiębiorstw zmniejszył się o 4,52%. Po uchwaleniu Ustawy „O spółkach akcyjnych” liczba spółek akcyjnych wzrosła w wartościach bezwzględnych o 4020 spółek, ale ich udział zmniejszył się o 0,83%. Wraz ze wzrostem liczby przedsiębiorstw liczba spółek akcyjnych spadła gwałtownie o 55,3% na początku 2020 r. w porównaniu z 1997 r.

Główne problemy, które ograniczają rozwój spółek akcyjnych to:

1. niska wydajność funkcjonowania rynku akcji;
2. brak dostatecznej wagi dywidendy w polityce korporacyjnej, który przejawia się w braku wypłaty dywidendy z wyników okresu sprawozdawczego, nawet przy pozytywnych wynikach finansowych;
3. istnienie szerokiego zakresu konfliktów między podmiotami zarządzającymi;
4. brak wiedzy, umiejętności, doświadczenia w zakresie tworzenia i rozwoju systemu ładu korporacyjnego;
5. spółki akcyjne są najdroższą formą przedsiębiorczości;

6. złożoność zarządzania spółkami;
7. niski poziom wypłaty dywidendy w porównaniu do ich naliczania;
8. konflikty między właścicielami wynikające z dużej liczby podmiotów zarządzających i różnych poglądów na konkretną sytuację;
9. brak dostatecznych kompetencji kierowniczych organów korporacyjnych w sferze zarządzania;
10. wysokie koszty organizacyjne zakładania i uruchamiania spółek akcyjnych;
11. relatywnie niska atrakcyjność inwestycyjna spółek akcyjnych.

5. Praktyka raportowania niefinansowego w Ukrainie

Osiągnięcia w zakresie społecznej odpowiedzialności przedsiębiorstw komunikowane są w raportach niefinansowych. Wymagania co do tego rodzaju sprawozdawczości pojawiły się na początku lat 80., kiedy fundusze inwestycji społecznych w Wielkiej Brytanii i Stanach Zjednoczonych zaczęły monitorować społeczne aspekty działalności firm i ich etykę biznesu. Rozwój sprawozdawczości niefinansowej na świecie odzwierciedla rozpowszechnienie i rozwój koncepcji społecznej odpowiedzialności biznesu i jest związany z istotnymi wydarzeniami w tym obszarze. Na przykład, po katastrofie ekologicznej na Alasce spowodowanej przez katastrofę supertankowców Exxon Valdez w 1989 r., Koalicja na rzecz Odpowiedzialnych Gospodarek (CERES - Coalition for Environmentally Responsible Economies) opracowała Zasady CERES / Valdez, które stały się zbiorem wytycznych do raportowania na temat środowiska. W latach 90. coraz więcej firm angażowało się w raportowanie niefinansowe, a już w 1997 r. CERES, przy wsparciu Programu Ochrony Środowiska Narodów Zjednoczonych (UNEP), ustanowiły ramy do wytycznych dotyczących sprawozdawczości na temat działalności gospodarczej, środowiskowej i społecznej - kładąc tym samym podwaliny pod jeden z najpopularniejszych na świecie systemów sprawozdawczości niefinansowej jakim jest obecnie GRI.

Według badania przeprowadzonego przez KPMG (International Survey of Corporate Social Responsibility Reporting, 2008) od 2008 r. około 80% spośród 250 największych firm na świecie (G250 z listy Fortune Global 500 za 2007 r.) publikuje raporty niefinansowe, a kolejne 4% włączając informacje CSR do swoich raportów rocznych. Wyraźny trend wzrostowy w liczbie raportów społecznych

można zaobserwować we Francji, Norwegii, Szwajcarii, Brazylii i Afryce Południowej. Według CorporateRegister.com, największej na świecie bazy raportów niefinansowych, zdecydowana większość raportów pochodzi z firm europejskich oraz amerykańskich i azjatyckich³⁴.

Sprawozdania niefinansowe na Ukrainie znajdują się na etapie początkowego rozwoju i mają znaczny niewykorzystany potencjał, biorąc pod uwagę niski odsetek firm raportujących informacje niefinansowe. Pierwszy raport społecznej odpowiedzialności biznesu na Ukrainie został przygotowany i opublikowany w 2005 roku przez System Capital Management (SCM). Ta inicjatywa firmy pozwoliła jej na zajęcie jednej z kluczowych pozycji w zakresie rozwoju CSR, a dziś firma ta jako jedyna w krajowym biznesie przygotowała cztery raporty społeczne, z których dwa - zgodnie ze standardami GRI. Pierwszy raport GRI na Ukrainie został opublikowany przez Nadra Bank (poziom aplikacji GRI - B).

W ujęciu ilościowym od 2005 r. do maja 2010 r. 38 firm na Ukrainie opublikowało 55 raportów niefinansowych w różnych formatach, w tym³⁵:

- 47 raportów z postępów (COP);
- 7 raportów na temat systemu GRI (wszystkie od sygnatariuszy Global Compact ONZ na Ukrainie);
- 6 raportów niefinansowych innego formatu (od firm, które nie są częścią sieci Global Compact ONZ).

Na Ukrainie tylko 10% ze 100 największych firm pod względem dochodu netto w 2008 r. przygotowuje i publikuje raporty niefinansowe. Dla porównania 80% z 250 największych firm w krajach rozwiniętych przygotowuje takie raporty, a 45% z 2200 największych firm w krajach rozwijających się. Całkowity udział firm zgłaszających sprawozdawczość społeczną na Ukrainie w tworzeniu PKB wynosi 11,44% (108,774 mld UAH). Sprawozdania niefinansowe na Ukrainie są daleko w tyle za innymi krajami pod względem dystrybucji i mają znaczny potencjał rozwoju³⁶.

---

³⁴ Raportowanie niefinansowe: narzędzia społecznie odpowiedzialnego biznesu. K.: 2010. s.31, https://www.ppv.net.ua/uploads/work_attachments/Non-Financial_Reporting__UA_.pdf [dostęp: 12.04.2020]

³⁵ Raportowanie niefinansowe: narzędzia społecznie odpowiedzialnego biznesu. K.: 2010. s. 33–34, https://www.ppv.net.ua/uploads/work_attachments/Non-Financial_Reporting__UA_.pdf [dostęp: 12.04.2020]

³⁶ Raportowanie niefinansowe: narzędzia społecznie odpowiedzialnego biznesu. K.: 2010. s.34, https://www.ppv.net.ua/uploads/work_attachments/Non-Financial_Reporting__UA_.pdf [dostęp: 12.04.2020]

Tabela 4. Analiza ilościowa raportów niefinansowych na Ukrainie^{37 38}

Raporty niefinansowe w latach	2005	2006	2007	2008	2009	2013	2015	2016	2019	2020
Raporty niefinansowe razem										
Liczba firm, które zgłosiły niefinansowe aspekty działalności w danym okresie w dowolnym formacie	1	2	19	29	18	19	32	18	27	38
Raport o postępach Global Compact										
Liczba firm, które przesłały Raport o postępach w danym okresie	...	1	17	26	16	...	...	...	...	...
Raport niefinansowy GRI										
Liczba firm, które przesłały raport GRI za odpowiedni okres	...	...	4	4	1	8	15	8	15	13
Zweryfikowany raport niefinansowy										
Liczba firm, które zweryfikowały swój raport za odpowiedni okres	...	1	3	...	...	...	...	...	...	...

Źródło: Opracowanie własne.

W 2018 r. 13% firm na Ukrainie przygotowało raporty przedstawiające wskaźniki społecznej odpowiedzialności biznesu (środowiskowe, społeczne i zarządcze). Raporty te są często nazywane raportami zrównoważonego rozwoju lub społeczną odpowiedzialnością biznesu. Wiele firm opracowało zintegrowane raporty zawierające informacje finansowe i niefinansowe, ich strategię i osiągnięcia, styl zarządzania (z ekonomicznego i społecznego punktu widzenia), podkreślając związek między tymi aspektami w perspektywie krótko-, średnio- i długoterminowej. W ramach harmonizacji ustawodawstwa ukraińskiego z prawodawstwem europejskim w 2019 r. po raz pierwszy duże ukraińskie firmy musiały przygotować sprawozdanie z zarządzania na 2018 r. Wśród firm, które przygotowują raporty

³⁷ Raportowanie niefinansowe: narzędzia społecznie odpowiedzialnego biznesu. K.: 2010. s. 34, https://www.ppv.net.ua/uploads/work_attachments/Non-Financial_Reporting_UA_.pdf [dostęp: 12.04.2020]

³⁸ Rozwój sprawozdawczości niefinansowej na Ukrainie (GRI), https://toplead.com.ua/ru/get_image/id/1272/ [dostęp: 11.03.2022]

są zarówno publiczne (np. „Energoatom”), jak i prywatne (np. „Astarta”, „Nova Poshta”, „Auchan”, Coca Cola).

Spośród standardów raportowania na Ukrainie popularne są standardy Global Reporting Initiative (GRI). Około 46% firm zastosowało dwa lub więcej standardów, a 25% w ogóle nie określiło żadnych standardów sprawozdawczych. Tylko 14% firm raportowało zgodnie z Międzynarodowym Standardem Zintegrowanej Sprawozdawczości, przeprowadzało przy tym zewnętrzny audyt i przekazało takie raporty inwestorom. Tylko 3% firm deklarowało pełną weryfikację informacji społecznych i środowiskowych. Firma „Astarta” swoje raporty weryfikowała wielokrotnie. Natomiast firma „Energoatom” przeprowadzała wiele przesłuchań i konsultacji z interesariuszami, aby zrozumieć, czy zmierza we właściwym kierunku, rezultatem konsultacji była książka pytań i odpowiedzi, która rozważane kwestie grupuje na 34 kategorie³⁹.

Wśród wskaźników ESG, najczęściej wykorzystywano wskaźniki dotyczące kwestii środowiskowych (95% firm). 86% firm ujawniało różne wskaźniki społeczne. Nowym trendem jest raportowanie celów zrównoważonego rozwoju. Firmy piszą o wszystkich 17 celach zrównoważonego rozwoju, w szczególności o tym, co robią, aby je osiągnąć. Bolączką raportowania niefinansowego jest stosowanie dużej liczby wskaźników i różnych standardów co utrudnia porównywalność raportów. Często raporty są zbyt obszerne (zawierają 200 stron lub więcej), charakteryzują się brakiem długoterminowej strategii raportowania⁴⁰.

Współczynnik „pasywności” ukraińskiej sieci Global Compact w zakresie sprawozdawczości niefinansowej jest jednym z najniższych w Europie (tylko 13% firm będących członkami ONZ GC na Ukrainie nie przedłożyło raportów rocznych, dla porównania we Francji - 27%, w Hiszpanii - 14%)⁴¹. Na Ukrainie około 24% firm korzysta ze standardów GRI.

---

³⁹ Saprykina M. Dlaczego raporty biznesowe dotyczące zrównoważonego rozwoju, <https://www.epravda.com.ua/columns/2019/10/31/653160/> [dostęp: 12.05.2020]

⁴⁰ Saprykina M. Dlaczego raporty biznesowe dotyczące zrównoważonego rozwoju, <https://www.epravda.com.ua/columns/2019/10/31/653160/> [dostęp: 12.05.2020]

⁴¹ Nowy podręcznik „Sprawozdania niefinansowe: narzędzie społecznie odpowiedzialnego biznesu” po raz pierwszy analizuje sprawozdania niefinansowe na Ukrainie, <http://csrjournal.com/2444-u-novomu-posibniku-nefinansova-zvitnist-instrument-socialno-vidpovidalnego-biznesu-vpershe-proanalizovano-nefinansovi-zviti-v-ukrayini.html> [dostęp: 10.05.2020]

Tabela 5. Liczba firm, które przygotowały raporty niefinansowe zgodnie ze standardem GRI na Ukrainie i na całym świecie⁴²

Rok	Ukraina	Świat	Udział raportów Ukrainy we wskaźniku światowym,%
2008	1	1318	0,08
2009	1	1753	0,06
2010	3	2273	0,13
2011	3	2991	0,10
2012	6	3505	0,17
2013	8	3937	0,20
2014	6	4249	0,14
2015	14	4431	0,32
2016	8	4460	0,18
2017	9	4610	0,20
2018	13	4760	0,27
2019	15	1716*	0,87
2020	13	2239*	0,58

Źródło: GRI Standards [https://toplead.com.ua/ru/get_image/id/1272/].

Tabela 5 ukazuje, że liczba raportów niefinansowych w standardzie GRI na Ukrainie w latach 2008–2020 wynosi od 1 do 13, co stanowi 0,08–0,58% wszystkich raportów przygotowywanych na świecie. W latach 2008–2013, 2016–2018 wystąpiła tendencja wzrostowa, a w latach 2013–2016 - tendencja spadkowa.

Reasumując, najczęściej poruszane aspekty w sprawozdawczości niefinansowej na Ukrainie są następujące⁴³:

- **Warunki pracy i rozwój kapitału ludzkiego.** Wszystkie firmy zajmujące się raportowaniem społecznym zwracały szczególną uwagę na rozwój kapitału ludzkiego. Większość analizowanych firm podaje opis lub przynajmniej wzmiankę o udziale swoich pracowników w różnych szkoleniach i programach szkoleniowych; wielu opracowało i przyjęło obiektywny system oceny efektywności pracy i motywacji pracowników. Wiele firm, które informowały w formie raportu z postępów w zakresie wdrażania zasad Global Compact ONZ, ujawniając informacje na temat zasad praw człowieka

⁴² Dynamika stosowania standardów GRI przy sporządzaniu sprawozdań niefinansowych na Ukrainie i na świecie, <https://bakertilly.ua/news/id47026> [dostęp: 11.05.2020]

⁴³ Raportowanie niefinansowe: narzędzia społecznie odpowiedzialnego biznesu. K.: 2010. s.34–38, https://www.ppv.net.ua/uploads/work_attachments/Non-Financial_Reporting_UA_.pdf [dostęp: 12.04.2020]

lub stosunków pracy, udzielało pracownikom informacji na temat różnych świadczeń socjalnych, godnego traktowania, bezpiecznych warunków pracy.

- **Ochrona i reprodukcja środowiska.** Niektóre firmy uważają za właściwe ujawnienie szczegółowych informacji na temat obu inicjatyw środowiskowych, takich jak inwestycje w odpowiednie środki mające na celu zmniejszenie zanieczyszczenia środowiska (koszt i lista wymienionych urządzeń, koszt wdrożenia odpowiednich programów, audyt środowiskowy itp.) Inne firmy deklarują jedynie swoje zaangażowanie w przestrzeganie zasad ochrony środowiska. Istotnym trendem wśród małych i średnich przedsiębiorstw był opis małych, ale przekrojowych inicjatyw na rzecz odpowiedzialności za środowisko. Większość firm, które przygotowały Raporty z postępu prac, wspomniały o wprowadzeniu zasad zielonych biur i zaangażowaniu w program Go Green zainicjowany przez Global Compact na Ukrainie. Ważną rolę w opisie ich efektywności środowiskowej powierzono firmom, które zgłosiły wskaźniki GRI.
- **Dobroczynność i charytatywność.** Firmy udzielają szczegółowych informacji na temat świadczenia ukierunkowanej pomocy charytatywnej i ogólnych działań społecznych (w celu zapobiegania rozprzestrzenianiu się chorób (HIV / AIDS, nowotwory itp.), Pomocy dzieciom w internatach, domach dziecka, w niekorzystnej sytuacji itp.). Menedżerowie krajowych firm różnie rozumieją rolę organizacji charytatywnej w CSR: niektórzy uważają ją za „serce” społecznej odpowiedzialności, podczas gdy inni rozumieją, że projekty charytatywne, które z pewnością są ważne dla społeczeństwa i państwa jako całości, powinny być rozwijane w obszarach tematycznych. i być bezpośrednio związane z podstawową działalnością firmy.
- **Współpraca ze społecznościami lokalnymi.** Obejmują one pomoc w poprawie warunków socjalnych i warunków życia w lokalizacjach jednostek produkcyjnych, pomoc dla władz lokalnych. Jednocześnie niektóre raporty zawierają przykłady przejścia z działalności charytatywnej do partnerstwa na poziomie lokalnym, jeśli chodzi o projekty współpracy ze społecznościami lokalnymi i lokalnymi organizacjami pozarządowymi w celu rozwiązania konkretnych problemów społecznych lub środowiskowych społeczności.
- **Przeciwdziałanie korupcji** jest rzadziej występującą sekcją raportów niefinansowych. Niestety niewiele firm wskazało w swoich raportach o istnieniu opracowanych zasad wyboru i współpracy z partnerami biznesowymi,

zatrudnianiem pracowników i kontrahentów. Tylko kilka firm stosuje praktyki rejestrowania prezentów zarówno dla partnerów biznesowych, jak i tych otrzymywanych przez samą firmę.

- **Odpowiedzialność za produkt** - w rzeczywistości informacje o tym, jak firmy postrzegają swoją odpowiedzialność za produkt w całym cyklu życia produktu (w tym zbieranie i usuwanie zużytych towarów lub opakowań) są prawie nieobecne. Informacje dotyczące odpowiedzialności dostawców wzdłuż łańcuchów dostaw również zwykle nie są ujęte w sprawozdaniach.

Oprócz powyższych aspektów, prawie wszystkie firmy w swoich raportach zawierają krótki opis działalności gospodarczej, odpowiednie wskaźniki ekonomiczne, w tym informacje o dochodach i zyskach, opisują rozwój rynku. Ponieważ sprawozdawczość finansowa jest powszechna na Ukrainie, ujawnienie takich informacji nie wymagało dodatkowych wysiłków ze strony firm.

Zakończenie

Podsumowując wszystkie zaprezentowane interpretacje teoretyczne i podejścia praktyczne możemy stwierdzić, że społeczna odpowiedzialność w gospodarce to szerokie pojęcie, które obejmuje społeczną odpowiedzialność biznesu (działalność dużych firm), społeczną odpowiedzialność małych i średnich przedsiębiorstw oraz społeczną odpowiedzialność pracowników; przewiduje się ich interakcję między sobą w granicach określonej grupy społecznej oraz w ramach minimalnych wymagań prawnych zatwierdzonych przez państwo. Odpowiedzialność społeczna obejmuje wkład przedsiębiorstwa w rozwój społeczno-gospodarczy własnych pracowników, społeczności lokalnej, regionu lub całego społeczeństwa, który może mieścić się w granicach ustawowego minimum lub znacznie je przekraczać, w celu podniesienia poziomu prestiżu swojej firmy w oczach opinii publicznej i osiąganie ukrytych celów ekonomicznych.

Społeczna odpowiedzialność biznesu ma Ukrainie rozwija się spontanicznie, dzięki odnoszącym sukcesy firmom, organizacjom wolontariackim czy indywidualnym, świadomym społecznie biznesmenom. Na poziomie krajowym jako odpowiedzialne społecznie pozycjonują się następujące firmy: „MTS Ukraine”, „Kyivstar”, „Lifecell”, „Nemiroff”, „Obolon”, „Foxtrot”, „SCM”, „ASTARTA” i inne. Jeśli jednak porównamy środki, które przeznaczają na społeczną odpowiedzialność z ich

zyskami, wyniki są niezadawalające. Większość przedsiębiorstw ukraińskich ogranicza się do realizacji minimalnych standardów społecznych określonych przez państwo lub prowadzi działania marketingu społecznego i etycznego. Istnieją jednak również postępowe struktury biznesowe, w szczególności te, które zapewniają swoim pracownikom bezpłatne mieszkanie, czy też rozwijają infrastrukturę społeczną.

Zdaniem autorów niniejszego opracowania priorytetowymi kierunkami rozwoju społecznej odpowiedzialności biznesu na Ukrainie są:

1. zapewnienie ram regulacyjnych i prawnych oraz stworzenie strategii (koncepcji) rozwoju społecznej odpowiedzialności biznesu;
2. prowadzenie polityki ideologicznej oraz praca informacyjno-wychowawcza nad sensem odpowiedzialności społecznej, jej korzyścią i koniecznością dla społeczeństwa;
3. utworzenie funduszu państwowego i pozyskiwanie środków z budżetów lokalnych na równe finansowanie projektów społecznych realizowanych przez prywatne struktury biznesowe;
4. udzielanie różnorodnych ulg podatkowych i tworzenie środków stymulujących moralność dla przedsiębiorców, którzy zainwestowali w projekty istotne społecznie;
5. wprowadzenie na poziomie krajowym obowiązkowej sprawozdawczości społecznej, która jest niezbędna dla przedsiębiorstw do notowania akcji na giełdach, udziału w przetargach państwowych, uzyskiwania określonych licencji itp.

Literatura

6. 1+1 media group of companies, <https://media.1plus1.ua/ua/csr/employees> [dostęp: 23.10.2019]
7. Berezina O.Y. Społeczna odpowiedzialność korporacji w systemie stosunków społecznych i stosunków pracy: dis. ... Cand. ek. Nauka: 08.00.07. Charków, 2011. 292 s.
8. Blyzniuk O., Sidorova T., Zubov V., Współczesne tendencje rozwoju spółek akcyjnych na Ukrainie, „Strategia gospodarcza i perspektywy handlu i usług”, 2013, Vip. 1 (1), s. 155–163, http://nbuv.gov.ua/UJRN/esprstp_2013_1%281%29__24 [dostęp: 15.10.2019]

9. Bowen H. R., *Social Responsibilities of the Businessman*. N.Y. : Haper & Row, 1953. 284 p.
10. CSR - Społeczna odpowiedzialność biznesu, <https://www.parp.gov.pl/csr>. [dostęp: 23.12.2019 r.]
11. Cyfrowy Polsat Group, <https://grupapolsat.pl/pl/relacje-inwestorskie/centrum-wynikow/raporty-roczne> [dostęp: 23.10.2019].
12. Dodd E.M., For whom are Corporate Managers Trustees?, *Harvard Law Review*, no. 45, 1932.
13. Drucker P. F., The new meaning of corporate social responsibility, "California Management Review", 1984, 26(2), P. 53–63.
14. Dynamika stosowania standardów GRI przy sporządzaniu sprawozdań niefinansowych na Ukrainie i na świecie, <https://bakertilly.ua/news/id47026> [dostęp: 11.05.2020]
15. Ekosystem Nemiroff, <https://www.unglobalcompact.org/participation/report/cop/create-and-submit/active/18812> [dostęp: 24.01.2019]
16. Friedman M., *Capitalism and Freedom*, University of Chicago Press, Chicago, 1962, <http://www.odpowiedzialni.gpw.pl> [dostęp: 23.10.2019 r.].
17. Friedman M., The Social Responsibility of Business is to Increase its Profits. „The New York Times Magazine”, 13 September, 1970. <http://umich.edu/~thecore/doc/Friedman.pdf> [dostęp: 23.10.2018].
18. Griffin R.W., *Podstawy zarządzania organizacjami*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2004, s. 118–119.
19. Hrystyna L.A., Mechanizm kształtowania się społecznej odpowiedzialności biznesu w zarządzaniu przedsiębiorstwem: dis. ... Cand. ek. Nauka: 08.00.04. Chmielnicki, 2009. 225 s.
20. ISO 26000. Guidance on social responsibility. Discovering ISO 26000. 2018, <https://www.iso.org/files/live/sites/isoorg/files/store/en/PUB100258.pdf> [dostęp: 03.11.2019 r.]
21. ISO/FDIS 26000 «Guidance on social responsibility». 12.09.2010, <http://www.csr-eu-jm.com.ua/files/ISO26000.pdf> [dostęp: 23.01.2019].
22. Ivanova A.S., Kovtun S.V., Pigul N.G., Cechy powstawania i rozwoju spółek akcyjnych na Ukrainie, „Gospodarka i społeczeństwo”, 2017, Wydanie 10, s. 256–261
23. Kazojć K., Koncepcja społecznej odpowiedzialności i jej obszary w organizacjach, „Studia i prace wydziału nauk ekonomicznych i zarządzania”, 2014, Nr. 38,

- t.1. https://wneiz.pl/nauka_wneiz/sip/sip38-2014/SiP-38-t1-57.pdf [dostęp: 14.02.2020 r.]
24. Khovrak I., Polinkevych O., Trynchuk V., Management of financial institutions on the basis of corporate social responsibility as a driver of sustainable development, Conference Proceedings VIII International Scientific Conference “Determinants of Regional Development”, Pila 21-22 October 2021, n. 2, p. 246-264, doi: <https://doi.org/10.14595/CP/02/015>.
  25. Kolosok A.M., Kryteria oceny społecznej odpowiedzialności biznesu, „Biuletyn Naukowy Wołyńskiego Uniwersytetu Państwowego im. Lesji Ukrainki”, 2013, 5 (254), s.78-82.
  26. Konovalenko A.S., Oszacowanie poziomu społecznej odpowiedzialności małego i średniego biznesu: dis. ... Cand. ek. Nauka: 08.00.04. Donieck, 2010. 252 s.
  27. Kyivstar, <https://kyivstar.ua/uk/about/about/partners>. [dostęp: 14.10.2019].
  28. Leos O., Degermendzhi D., Khazakh A., Publiczne spółki akcyjne: problemy rozwoju i zarządzania, „Administracja publiczna: doskonalenie i rozwój”, 2012, nr 4, http://nbuv.gov.ua/UJRN/Duur_2012_4_5 [dostęp: 11.09.2018]
  29. Lifecell, https://www.lifecell.ua/uk/pro_lifecell/sotsialna-vidpovidalnist/sotsialna-zvitnist. [dostęp: 20.11.2019]
  30. Nowa poczta, [https://novaposhta.ua/uploads/misc/doc/Nova%20Poshta%20CSR%20report%202017%20\(web\).pdf](https://novaposhta.ua/uploads/misc/doc/Nova%20Poshta%20CSR%20report%202017%20(web).pdf) [dostęp: 14.05.2019].
  31. Nowy podręcznik „Sprawozdania niefinansowe: narzędzie społecznie odpowiedzialnego biznesu” po raz pierwszy analizuje sprawozdania niefinansowe na Ukrainie, <http://csrjournal.com/2444-u-novomu-posibniku-nefinansova-zvitnist-instrument-socialno-vidpovidalnogo-biznesu-vpershe-proanalizovano-nefinansovi-zviti-v-ukrayini.html> [dostęp: 10.05.2020]
  32. O spółkach akcyjnych: Ustawa Ukrainy z dnia 17 września 2008 r. № 514–VI. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/514-17> [dostęp: 21.09.2019]
  33. O spółkach gospodarczych: Ustawa Ukrainy z dnia 19 września 1991 r. № 1576-12, <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/1576-12> [dostęp: 11.09.2018]
  34. O spółkach z ograniczoną odpowiedzialnością i spółkach z dodatkową odpowiedzialnością: Ustawa Ukrainy z dnia 06.02.2018 r. № 2275-VIII, <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2275-19#n386> [dostęp: 11.09.2019]
  35. Odpowiedzialność społeczna “Kyivstar”, <https://kyivstar.ua/uk/about/responsibility> [dostęp: 23.01.2019 r.]. [in Ukrainian]
  36. Odpowiedzialność społeczna firmy “Foxtrot”, <http://foxtrotgroup.com.ua/uk/csr/responsibility.html> [dostęp: 17.11.2019].

37. Odpowiedzialność społeczna gospodarstwa rolnego "ASTARTA", <https://astartaholding.com/page/19> [dostęp: 23.01.2019]
38. Play, <https://www.playcommunications.com/pl/centrum-wynikow> [dostęp: 14.08.2019].
39. Poczta Polska, <http://www.poczta-polska.pl/o-firmie/dane-finansowe/raport-roczny> [dostęp: 23.10.2018].
40. Polinkevych O., Kamiński R. *Społeczna odpowiedzialność przedsiębiorstw na Ukrainie [w:] Społeczna odpowiedzialność przedsiębiorstw jako przedmiot sprawozdawczości niefinansowej w świetle regulacji prawnych i doświadczeń praktycznych w Polsce i na Ukrainie*, Red. naukowa R. Kamiński, Poznań: PTE, 2020. s. 166–172
41. Polinkevych O., Kamiński R., Kolosok A. *Metody pomiaru wyników realizacji koncepcji społecznie odpowiedzialnego biznesu [w:] Społeczna odpowiedzialność przedsiębiorstw jako przedmiot sprawozdawczości niefinansowej w świetle regulacji prawnych i doświadczeń praktycznych w Polsce i na Ukrainie*, red. naukowa R. Kamiński, Poznań: PTE, 2020. S. 78–86
42. Polinkevych O., *Ocena zaawansowania rozwoju przedsiębiorstw na Ukrainie z uwzględnieniem ekonomicznych, ekologicznych i społeczno-psychologicznych aspektów ich funkcjonowania [w:] Przedsiębiorstwo, gospodarka i społeczeństwo w kręgu zainteresowania ekonomistów*, red. R. Kamiński, Polskie Towarzystwo Ekonomiczne, Poznań 2020.
43. Polinkevych O., *The Concept of Sustainable Business Development in Ukraine*, „Studies in a changing business environment”. Vilnius: Lietuvos ekonomikos destytojų asociacija, 2021, P. 79–85.
44. Raport niefinansowy koncernu "Galnaftogaz", <http://svb.ua/sites/default/files/report.pdf> [dostęp: 23.01.2019].
45. Raport roczny 2017 Krajowej Komisji Papierów Wartościowych i Giełd, <https://www.nssmc.gov.ua/documents/rtchniy-zvt-nktspfr-za-2017-rk> [dostęp: 11.12.2019]
46. Raport roczny 2018 Krajowej Komisji Papierów Wartościowych i Giełd, https://www.nssmc.gov.ua/wp-content/uploads/2019/08/zvit_2018-1.pdf [dostęp: 11.10.2019]
47. Raport roczny 2020 Krajowej Komisji Papierów Wartościowych i Giełd, <https://www.nssmc.gov.ua/document/?id=12530000> [dostęp: 11.12.2021]
48. Raportowanie niefinansowe: narzędzia społecznie odpowiedzialnego biznesu. K.: 2010. 84 s., https://www.ppv.net.ua/uploads/work_attachments/Non-Financial_Reporting__UA_.pdf [dostęp: 12.04.2020]
49. Rozwój sprawozdawczości niefinansowej na Ukrainie (GRI), https://topead.com.ua/ru/get_image/id/1272/ [dostęp: 11.03.2022]

50. Saprykina M. Dlaczego raporty biznesowe dotyczące zrównoważonego rozwoju, <https://www.epravda.com.ua/columns/2019/10/31/653160/> [dostęp: 12.05.2020]
51. Sładkiewicz D., Wanicki P., Istota społecznej odpowiedzialności biznesu w procesie kreowania wartości przedsiębiorstwa. https://www.wir.ue.wroc.pl/docstore/download/WUTca11fd35950f40f2b4a8007cdc0fa632/Sladkiewicz_Wanicki_Istota_spoecznej_odpowiedzialnosci_biznesu_w.pdf+&cd=11&hl=uk&ct=clnk&gl=ua [dostęp: 14.02.2020 r.]
52. Społeczna odpowiedzialność biznesu sieci handlowej „Nash Krai”, <https://nashkraj.ua/uk/pro-nas/ksv/> [dostęp: 19.10.2018].
53. Społeczna odpowiedzialność biznesu, <http://whiteleaf.pl/baza-wiedzy/spoeczna-odpowiedzialnosc-biznesu> [dostęp: 2.01.2020]
54. Społeczna odpowiedzialność przedsiębiorstw, https://mfiles.pl/pl/index.php/Spo%C5%82eczna_odpowiedzialno%C5%9B%C4%87_przedsi%C4%99biorstwa [dostęp: 23.11.2019]
55. Społecznie odpowiedzialny biznes Amila FG, <http://agrovolyn.gov.ua/news/socialno-vidpovidalnyi-biznes-nezvazhayuchi-na-krizu-foto-video> [dostęp: 11.09.2018]
56. Społecznie odpowiedzialny biznes w Łucku - kompleks City Park, <https://citypark.lutsk.ua//> [dostęp: 14.09.2018]
57. Stefańska M., CSR a wartość przedsiębiorstwa, [w:] Pisz Z., Rojek-Nowosielska M. (red.), Społeczna odpowiedzialność organizacji. Polityczna poprawność czy obywatelska postawa?, Wy dawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, Wrocław, 2011, s. 303.
58. Strategies and technologies innovative development corporations: monograph, red. O. M. Polinkevych, Lutsk: Vezha-Druk, 2018, 416 p.
59. Tsaryk I.M., Narzędzia regulacyjne wzmacniania społecznej odpowiedzialności biznesu w gospodarce narodowej: dis. ... Cand. ek. Nauka: 08.00.03. Czernihów, 2011. 243 s.
60. Vakhovych I., Lipych L., Polinkevych O., Khilukha O., Kushnir O., *Organizational culture in the context of the company's development strategy*, "Bulletin of Lviv University", The series is economical, 2021, Issue 61, P. 254–264. DOI: <http://dx.doi.org/10.30970/ves.2021.61.0.6121>
61. Vodnytska N.V., Zarządzanie sferą pracy przedsiębiorstwa przemysłowego z uwzględnieniem społecznej odpowiedzialności biznesu: dis. ... Cand. ek. Nauka: 08.00.04. Charków, 2008. 308 s.

62. Volynets U.A., Ekonomiczne zasady regulacji społecznie odpowiedzialnej działalności podmiotów gospodarki na Ukrainie: dis. ... Cand. ek. Nauka: 08.00.03. Równe, 2016. 187 s.
63. Voronchak I.O., Kształtowanie regionalnej polityki społecznej odpowiedzialności biznesu: dis. ... Cand. ek. Nauka: 08.00.05. Łuck, 2015. 232 s.
64. Zboroń H., Dyskurs o społecznej odpowiedzialności ekonomistów (z kryzysem w tle), [w:] Pisz Z., Rojek-Nowosielska M. (red.), Społeczna odpowiedzialność organizacji. Polityczna poprawność czy obywatelska postawa?, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, Wrocław, 2011, s. 32-34
65. Zelenko O.O., Teoretyczne i metodyczne podstawy kształtowania strategii społecznej odpowiedzialności przedsiębiorstwa: dis. ... Cand. ek. Nauka: 08.00.07. Ługańsk, 2012. 233 s.
66. Zrównoważony rozwój Metinvest, https://www.scm.com.ua/sustainable-development#our_goals [dostęp: 24.01.2019].

